

Propagera för lokal valuta för ett hållbart samhälle

Vi föreslår att Klimataktion ställer sig bakom idén om lokal valuta enligt förslaget nedan.

1. Introduktion

Lokal valuta är ett reformförslag som professor Alf Hornborg förespråkar i sina böcker *Myten om maskinen* samt *Nollsummespelet*. Denna motion är starkt inspirerad av Alf Hornborg men även av Daniel Erikssons personliga åsikter och argument. Vi tror att förslaget kan skapa lösningar på en rad framtida problem som vår moderna civilisation står inför.

2. Vårt moderna penningssystem

Vårt nuvarande ekonomiska system – den globaliserade, fossilbränsle drivena industrikapitalismen – kan beskrivas som en integration av praktiskt taget hela jordklotet i ett nätverk av industriell teknologi, internationell handel samt bankväsende. Detta system, som tog ordentlig fart under mitten av 1900-talet, har gett västvärlden en exempellös ökning av den materiella levnadsstandarden, eftersom det möjliggjort en nettoökning av naturresurser till denna del av världen. I andra delar av världen förekommer fortfarande svält och växande relativ fattigdom – men också en desperat kamp för en ökad bit av den kaka som erbjuds av framsteg genom modernisering. Miljöproblem och klimatpåverkan är systemrelaterade konsekvenser och den ökande medvetenheten om dessa problem har i vår del av världen lett till begrepp som ”hållbar utveckling” och ”etisk konsumtion”. Den globaliserade marknaden har dessutom gjort det lättare för rikare länder att förskjuta miljöbelastande verksamheter nedåt i den ekonomiska näringskedjan till länder med svag miljölagstiftning och svaga fackliga och medborgerliga rättigheter, och samtidigt gjort det svårare för konsumenter att överblicka konsekvenserna av sin livsstil och konsumtion. Våra problem har således förskjutits till andra delar av världen där de dessutom allmänt betraktas som lokala problem orsakade av exempelvis outveckling, inkompetens eller korruption, och inte som en baksida av just detta system.

Den ständiga ackumulationsstrategin i leder i det långa loppet till en fysisk och social utarmning av dess periferier där dagens ackumulationscentra är världsmetropolerna, som förses med en konstant tillförsel av energi och resurser från hela världen. Utarmningen av den svenska landsbygden och städernas tillväxt är två sidor av samma mynt och är ett konkret exempel på detta fenomen. Om vi vill möjliggöra en levande landsbygd och skapa ett ekologiskt hållbart samhälle måste vi börja organisera vår ekonomi på ett fundamentalt annorlunda sätt.

Det vi idag hyllar som ”ekonomisk tillväxt” innebär resursförskingring och miljöförstöring som en konsekvens av att alla processer i universum leder till ökad entropi. Energins kvalitet – dess arbetsförmåga – minskar varje gång en energiomvandling sker. När exempelvis en industriell tillverkningsprocess bearbetar en viss mängd råvara, så ”förädlas” den enligt vårt rådande ekonomiska perspektiv, vilket leder till att produkten hela tiden ökar i marknadsvärde ju längre fram i förädlingsprocessen den befinner sig. Eftersom den kvarvarande mängden exergi hela tiden minskar i samma takt som produkten förädlas (det går ju åt resurser i en tillverkningsprocess), så leder resursförbrukning indirekt till ett ökat marknadsvärde. Detta medför sin tur till att producenten kortsiktigt tjänar pengar på att förstöra miljön och förbruka naturresurser, som dessutom ofta kommer från andra delar av världen, och kan således göra det i en ännu större skala imorgon genom att använda en del av den intjänade vinsten till att införskaffa ännu mer resurser och repetera proceduren. Detta är konsekvensen av när vårt rådande ekonomiska system möter naturlagarna, och orsaken till varför ekonomisk tillväxt i

vissa delar av världen, ofta leder till miljöförstöring och resursutarmning i andra delar av världen. Entropilagen är en naturlag, och är således något vi människor måste acceptera. Vårt ekonomiska system är däremot inte någon naturlag, utan något som vi kan påverka genom politiska beslut.

Idén om ”alltings utbytbarhet” på världsmarknaden, tillåter oss att byta ut livsnödvändiga naturresurser, exempelvis regnskog, i utbyte mot onödiga produkter, som Coca Cola-burkar. Detta leder till att livsnödvändiga resurser, rent ekonomiskt, ses som jämförbara med icke-livsnödvändiga produkter och att stor köpkraft kan leda till exploatering av fattiga människors miljö och naturresurser. Utnyttjande av åkermark för odling av biobränslen som drivmedel till bilar (icke livsnödvändigt) istället för livsmedelsproduktion (livsnödvändigt) kan nämnas som ett konkret och aktuellt exempel på denna bekymmersamma situation.

Sammanfattningsvis behöver vi således ett ekonomiskt system som tar hänsyn till dessa avigsidor och som uppmuntrar en hållbar konsumtion och produktion och bryter de negativa trender som förstör villkoren för människans och djurens existens. Systemet bör minska den positiva korrelationen mellan entropiproduktion och ekonomisk verksamhet, öka den globala jämlikheten, skapa en barriär mellan det livsnödvändiga och det icke-livsnödvändiga och samtidigt vara politiskt genomförbart. Men hur skulle ett sådant system kunna se ut?

3. Lokalisering

Ett förslag som ofta återkommer, bland annat hos miljö- och hållbarhetsrörelser, är lokalisering av ekonomier. Vad är det då för argument som förespråkas och vad skulle de praktiska konsekvenserna av detta innebära?

Några av argumenten är att lokalisering kan:

1. Minska behovet av långväga transporter, vilket leder till minskad energianvändning och lägre koldioxidutsläpp, mindre tidsåtgång för att ta sig till och från jobbet samt sänkta infrastrukturutgifter relaterade till vägslitage etc.
2. Uppmuntra lokal återvinning av förpackningsmaterial och näringsämnen, och därmed minska slöseri, energi- och materialanvändning samt övergödning av vatten.
3. Uppmuntra ett mindre kapitalintensivt och mera arbetsintensivt jordbruk, vilket skulle kunna minska global resursförbrukning och miljöbelastning. Detta skulle även leda till fler jobb inom jordbrukssektorn.
4. Minska exploateringen av jordbruksprodukter, naturresurser och landsbygdsbefolkning runt om på jorden.
5. Minska matsvinnet som orsakas av överskottsproduktion och transportförluster.
6. Öka konsumtionen av färsk och hälsosam mat som innehåller mindre konserveringsmedel.
7. Förändra markanvändningen och öka den biologiska mångfalden, både i områden som används för jordbrukets monokulturer och i områden som inte längre brukas.
8. Ge högre självförsörjningsgrad i de varor och tjänster som är kritiska för lokalsamhällets överlevnad, vilket skulle resultera i en ökad motståndskraft mot olika typer av kriser och finansiella störningar.
9. Återuppbygga lokalsamhällen och skapa en levande landsbygd, vilket skulle minska den avfolkning och ekonomiska regression som vi idag ser i Sveriges glesbygd. Detta kan även minska den sociala utslagning som leder till fysisk och psykisk ohälsa.
10. Minska den upplevda maktlösheten hos medborgare och försvaga de krafter som lockar till så kallade "missnöjespartier" och andra organisationer.
11. Stärka den sociala gemenskapen och ge lokalbefolkningen mer inflytande över sin vardag.
12. Reducera de växande kostnaderna för de ekologiska, sociala och medicinska problem som orsakas av vårt nuvarande sätt att organisera världsekonomin.
13. Förbättra konsumentens överblick över sin ekologiska och ekonomiska räckvidd. Det skulle med andra ord bli lättare att synliggöra de ekologiska och moraliska konsekvenserna av ens konsumtion, vilket skulle göra det enklare att handla på ett etiskt försvarbart sätt.
14. Möjliggöra en ekonomi som ger större jämlikhet och balans och som gynnar de många, och inte de få.
15. Underlätta skapandet av en miljövänlig kultur.

Detta är bara några av de tänkbara fördelarna med lokalisering. Men hur skulle man kunna uppnå detta i praktiken?

4. Lokalvalutor

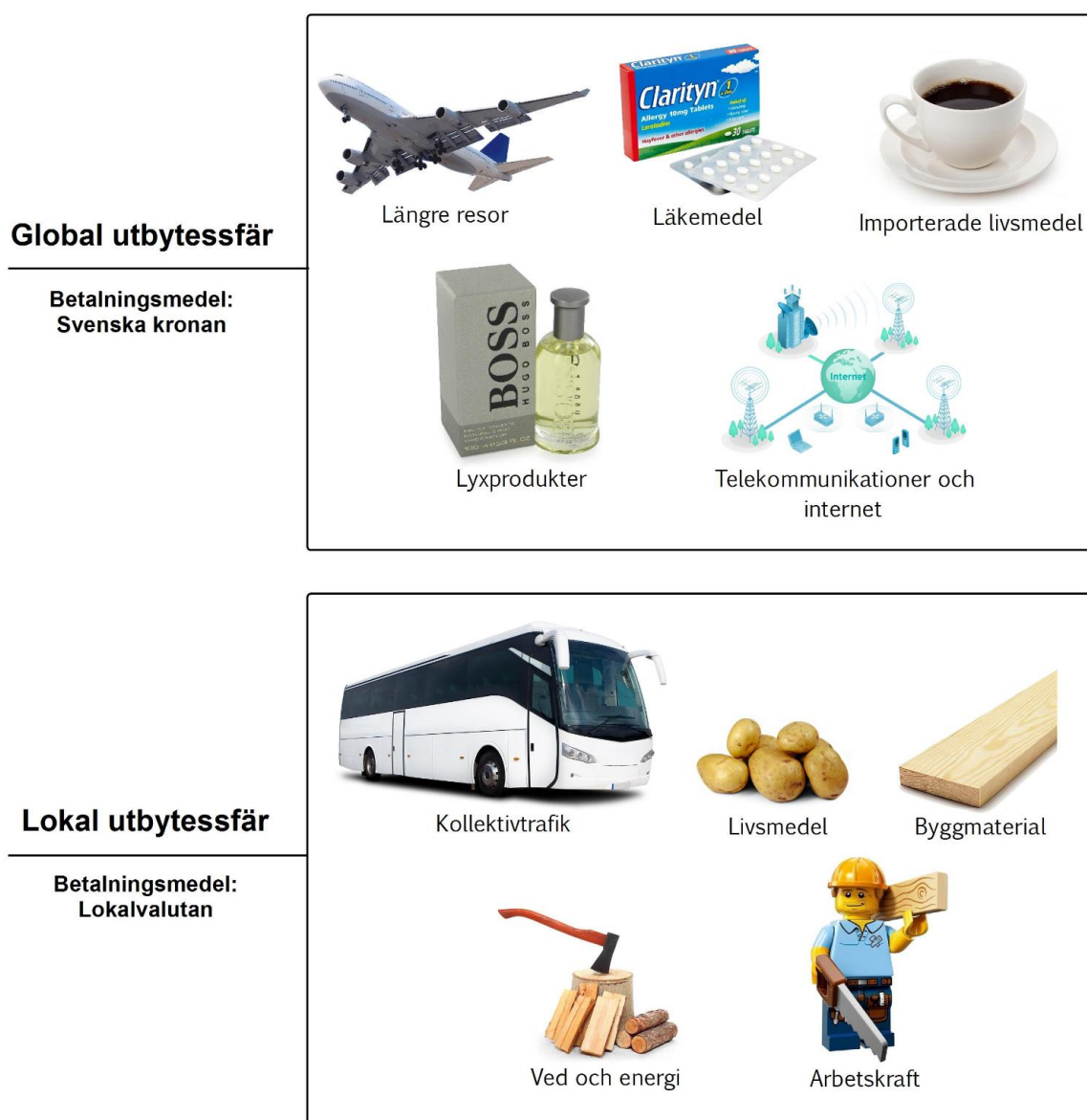
Lokalvalutor är inget nytt påfund och förekommer redan på många håll runt om i världen. Problemet med lokalvalutor är dock att de generellt sett bara är begränsade i ett geografiskt utbredningsområde och inte i ett användningsområde. Konsumenten kan således köpa "vanliga" varor från hela världen med dessa valutor, vilket på många sätt fräntar valutan dess kanske främsta potential. Som tidigare nämnts är ett av problemen med "vanliga" allmänsyftespengar idén om alltings utbytbarhet, vilket ofta leder till att livsnödvändiga resurser byts ut mot icke nödvändiga produkter och tjänster. En idé vore därför att använda lokalvalutan för att skapa en barriär mellan det som är livsnödvändigt för lokalsamhället och det som inte är det. Detta skulle man kunna göra genom att göra tvärtom, dvs begränsa dess användningsområde istället för dess utbredningsområde. Vi kan kalla denna valuta för Lokalvalutan. Till skillnad från många andra lokalvalutor, som exempelvis LETS, så skall denna lokalvaluta som sagt inte begränsa dess geografiska utbredningsområde, utan begränsa dess användningsområde. En lokalvaluta skall således gälla i hela Sverige, fast där dess användningsområde är begränsat till lokala produkter och tjänster. Den blir giltig bara vid inköp av varor som har transporterats maximalt ett visst antal mil från produktionsplats till köpställe. Detta för att uppmuntra hållbar produktion och konsumtion och skapa insikt om att alla värden inte är jämförbara, och därför inte heller bör vara utbytbara. Alf Hornborg kallar denna lokalvaluta för LUTS (lokala utbytesbevis) och blir således en slags transportmärkning av tjänsten/varan i fråga. Vi väljer dock här att kalla valutan för Lokalvalutan. Lokalvalutan skall således gälla i hela Sverige, och om en konsument använder lokalvalutan för att köpa potatis i Västerås så kommer denne att köpa närodlat potatis från Västeråstrakten. Om samma konsument i sin tur åker till Lund och köper potatis kommer det istället bli potatis odlad i områdena kring Lund som inhandlas för samma valuta. Varor som kvalificerar sig för denna kategori skall således "transportmärkas" på samma sätt som de idag märks med innehållsförteckning, miljömärkning m.m., men transportmärkningen får naturligtvis variera från köpställe till köpställe beroende på lokalsamhällets förutsättningar och behov. Varumärkningen kommer således att särskilja lokalvaror från globalvaror. Lokalvalutan skall ej alstra ränta och inte heller uppmuntra till ackumulation. Lokalvalutan skall endast ses som ett bytesmedel och specificerar ej brukare. Den skall även utges och stödjas av staten.

5. Förslaget

Staten borde införa en lokalvaluta. För att starta systemet kan man tänka sig en basinkomst utdelad månadsvis, under en viss tid eller permanent (vilket förutsätter ytterligare reformer). Om basinkomsten, på månadsbasis skulle delas i form av lokalvaluta till samtliga medborgare så skulle man automatiskt styra en viss del av lokalbefolkningens konsumtion till lokalsamhället och samtidigt trygga hushållens grundläggande överlevnadsbehov.

Om förslaget i sin tur antas så kommer vi således att ha två valutor i Sverige: lokalvalutan och den reguljära svenska kronan. En lokal respektive global valuta. Förslaget skall således skapa en slags "sfärekonomi", som Hornborg kallar det, för att "immunisera" lokalsamhällen från marknadskrafternas exploatering och utarmning och säkerställa att nödvändiga resurser aldrig lämnar lokalsamhället. De två sfärerna kommer således utgöras av en lokal sfär och en global. I den lokala sfären ingår produkter, råvaror och tjänster från det lokala landskapet som är nödvändiga för lokalsamhällets överlevnad, såsom baslivsmedel, kompost, djurfoder, byggmaterial, vedbränsle, närtransporter, arbetskraft och enklare omsorg. Dessa varor skulle man kunna kalla "lokalvaror". I den globala sfären ingår "resten", dvs sådant som inte är möjligt, eller nödvändigt, för lokalsamhällen att själva tillhandahålla, exempelvis

läkemedel, lyxprodukter, telekommunikationer och importerade livsmedel, se figur 1. Dessa varor skulle vi på motsvarande sätt kunna kalla för ”globalvaror”.

Figur 1: Exempel på varor och tjänster som ingår i de två föreslagna utbytessfärerna

För att kunna avgöra om detta ekonomiska förslag är realistiskt genomförbart bör man dock först fråga sig om alla viktiga kategorier av samhällsaktörer har något långsiktigt att vinna på en reform av det här slaget.

Hushållen skulle motiveras till att använda lokalvalutan eftersom det skulle frigöra en del av deras vanliga penninginkomster för andra syften. Genom att inhandla lokalt producerad mat med lokalvalutan slipper man således göra det med den reguljära svenska kronan. Detta skulle dock initialt kunna göra det möjligt för dem att kunna öka sin konsumtion av globalvaror. Förmodligen skulle vi se fler och fler hushåll ägna mer av sin arbetstid åt den lokala sektorn och mindre åt den formella sektorn. Detta skulle även kunna tillåta hushållen att gå ned i arbetstid och minska sin konsumtion av globalvaror i utbyte mot mer fritid och tillåta dem att bedriva andra livsprojekt som man idag inte hinner med.

Lokala företag och yrkesutövare skulle motiveras att få betalt i lokalvaluta för att kunna anlita obeskattad lokal arbetskraft, inhandla varor och tjänster som kompost och returförpackningar, och få förmånen att lösa in en del av den intjänade lokalvalutan mot svenska kronor. I och med stigande transport- och energikostnader kommer förmodligen detta dessutom bli mer och mer ekonomiskt lönsamt jämfört med att köpa motsvarande varor och tjänster på den ”globala” marknaden.

Staten skulle i sin tur uppmuntra skattefria tjänste- och varubyten på lokalplanet, trots bortfallet av skatteinkomster, eftersom det skulle bespara den de ökande kostnaderna för att åtgärda och administrera de sociala, medicinska, logistiska och ekologiska problem som vårt nuvarande ekonomiska system genererar. Det skulle även kraftigt minska kostnaderna för den utbyggda transportinfrastruktur (hamnar, vägar, järnvägar, flygtrafik m.m.) som annars skulle krävas. Denna valuta skulle även kunna ersätta eller i varje fall komplettera vårt nuvarande bidragssystem och frigöra staten och myndigheter från krånglig och resurskrävande administration.

Det icke-lokala näringslivet skulle så småningom anpassa sig och frodas i sammanhang där det fortsättningsvis skulle efterfrågas, exempelvis inom sektorer som medicin och IT. Där skulle marknaden även vara till nytta för världssamhällets fortsatta integration.

6. Avslutning

Denna text är en kort sammanfattning av Alf Hornborgs förslag, kombinerat med personliga argument och åsikter, och för en mer uttömmande analys rekommenderas *Myten om maskinen* samt *Nollsummespelet*. Sfärekonomier är egentligen inget nytt påfund och har påträffats i flera förmoderna kulturer. Det kan vara en god idé att studera sfärekonomier och lokalvalutor om man vill gå vidare med detta.

I dagsläget är det förmodligen inte realistiskt att vänta sig att Sveriges riksdag skulle klubba igenom ett sådant förslag men allt eftersom hållbarhetskrisen förvärras kommer dessa frågor att aktualiseras. Införandet av en lokalvaluta har potential att stärka lokalsamhällets inflytande i Sverige, och äntligen göra det ekonomiskt rationellt att bli socialt och ekologiskt hållbar.

Vårt ekonomiska system och hela vår moderna civilisation står inför stora utmaningar och vi behöver tänka i nya banor. ”Business as usual is not an option”. Låt oss avsluta med att citera Øystein Dahle, före detta vice verkställande direktör för Exxon i Norge: ”Socialismen kollapsade för att den inte tillät marknaden att tala ekonomisk sanning. Kapitalismen kan bryta samman för att den inte tillåter marknaden att tala ekologisk sanning.”

Daniel Ismail Eriksson
Henrik Petrén,
Uppsala 190309